

Landskap: Småland Upptecknat av: Jan-Öjvind Swahn
 Härad: _____ Adress: _____
~~Staden~~ Växjö stad Berättat av: Fru Ellen Olsson
 Uppteckningsår: 1944 Född år 1860 i Växjö

Oscarsbal	1	Mjolk och smör	24
Julkalas	3	Sigfridsmässan	25
Slädpartier	3	Industri	27
Jul	4	Tjänstefolk	28
Nyårsfirande	6	Lasarettet	29
Maskerader	7	Våningar	30
Amatörteater	7	Sommarnöjen	31
Tranan bär ljus i sängen	8		
Fastan	9		
Påsk	9		
Lucia	10		
Dymmelsupptåg	11		
Midsemnar	12		
Bröllop	13		
Rangtvister landshövding-biskop	15		
Dansskola	16		
Dans	16		
Sport	16		
Promenad	16		
Musik	17		
Högläsning	17		
Skolor	18		
Kyrkliga förhållanden	19		
Post och tidningar	20		
Gatubelysning	21		
Hemliv	22		
Lekar	23		
Bad	23		
Dricksvatten	24		

Oscarsbal.

Oscarsbalen hölls den förste december. Dessutom var här många militära baler. Alla sådana evenemang av mera offentlig art hölls på Stadshussalongen - det fanns inga andra lokaler. I dessa baler var i allmänhet knappast borgerskapet representerat, inte ens de rikaste grosshandlarna. Men sedan Wennerberg blivit landshövding började de att öppnas även för dem. Desto flera kom från de stora egendomarna runt om staden - Gyllensvärdarna på Åby och Bennettarna i Osby och alla de andra godsens ägare. De kom farande med stora ståtliga hästskjutsar dragna av två hästar, med täckta vagnar och packningen i små lådor som bands fast bakpå vagnen. Balerna anordnades mest av några av ungherrarna bland officerarna, och annosrades i tidningen, och så köpte man biljetter nere i en lucka i nedre förstugan och sen gick man upp till salongen. Där superades aldrig på den tiden, utan ungdomen dansade och de gamle fick bara sitta

ACC. N:R M. 9489:2.

2.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

och sluka damm. Golvet var bara av sten, men nog gick det att dansa. Flickorna måste helt enkelt ha nya klänningar för var bal, det gick absolut inte för sig att komma i en gammal, det var inte värt. Man följde moderna i huvudstaden mycket noga och hade härliga och vackra sidentyger, och de yngre flickorna använde även tarlatan som försågs med sidenliv efter 80-talet. Men fruarna hade tjocka präktiga sidenklänningar. Alla dansade, och man började med en polonäs, som alla deltog i, även de älsta. Vidare dansades polka och kadrilj. Dansen upphörde så där vid tolv-halvett-draget. Det fanns ju ej elektriskt ljus utan man blev tvungen att höra upp när ljusen började dala i stakar och kronor. Mot slutet serverades det kanske litet mandelmjölk men herrarna smet titt och tätt ut och tog sig litet punsch något som ~~vi~~ vi damer dock aldrig såg. För vi bara dansade.

ACC. N:R M. 9489:3.

3.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Julkalas, släddpartier,

Julkalasen var talrika, alltifrån den 29 december, åtminstone hos mina föräldrar. Veckorna efter jul dansade man i hemmen och jag var då borta på dans och baler var och var annan kväll. Så man blev då gräsligt trött innan det var slut. Så tog festandet åter fart vid trttontid, men upphörde så. Dessemellan hade man Släddpartier till Nöbbeléd och Kronoberg. Framkomna dit blev vi serverade glögg, som var varm och skön, och den serverades till oss medan vi satt där i slädarna. Det var små enbetssläddar och hästarna hade vackra, stickade slädnät. De skenade ibland, för körarna var mestadels inte så skickliga. Särskilt minns jag en Wrangel som skjutsade fröknarna Wennerberg, och hur han ansträngde sej för att få sin gamla mjölkutkörarehäst att gå som han ville. Återkomna till Växjö klädde vi om oss och gick till en bal på stadshussalongen eller kanske i något hem, beroende på hur många vi var.

Jul.

Julgran tingade folk mest hos någon bonde och sådan försäljning en masse som nu förekom ej då. Vi klippte kassar och annat krimskrans och satte dit. Senare skaffade vi även glitter, bloss och flaggor. Man trädde mandel och russin på långa trådar och hängde dit, det var särdeles trevligt. I kassarna la vi katrinplommon. Barnkalasen var talrika vid jultiden. De var kombinerade med granplundring, och begynte vid 4-5 tiden på eftermiddagen.

Vid julkalasen åt man middag och maten var riklig. Vanligt var smörgåsbord, soppa, fisk, stek eller skinka, sparris, fterrätt samt ett eller flera viner till var rätt. Vid de stora kalasen anordnades mestadels "gåendes bord"

Barnen fick julhöggar, brödkakor med en stor i botten och så mindre och mindre lagda i en pyramid på varandra. Överst va en liten bulle. Dessutom tillverkades små grisar i deg.

Pepparnötter köptes i affären eller bagarboden, men de var små och dåliga.

ACC. N:R M. 9489:5

3.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Korv och skinka och sylta tillverkade man ofta hos varandra och hade då att skära späck och andra ingredienser i flera dagar i förväg. Man hade stora hackeknivar och hackehoar o valsar med vassa kivar i. Mycket fläsk nedsaltades samtidigt varjämte många bryggde öl. Julklappar - ja det hade vi mycket. Somliga hade jultomte, andra kastade in julklapparna, så att ungarna fick springa och hämta dem. Men ingen julafton förgick utan en andaktsstund i hemmet. Julottan började vill jag minnas klockan sex. I alla fönster i alla hus var det då upplyst med granar och ljus. Men då fanns ingen julgran på torget. Alla fattiga kom och fick bröd till jul, och de fick då speciellt bakade fattigbröd med hål i mitten, och där kom gumma efter gumma med sin lilla korg och fick ett sådant bröd. Det var en plikt att vara givmild då.

ACC. N:R M. 9489:6.

6.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Nyårsfirande.

Nyårsafton sprang herrarna runt och "la kort". Nyårsdan gick man på visit hos landshövdingen, biskopen och översten. Barnen gick runt i förstugorna och sjöng något om "Goder afton, goder afton". Det bröjades de med redan vid julafton och fortsatte så hela helgen nästan. De fick en slant och kakor hos en del, snubbor hos en del. Nu tror jag de har börjat med det igen.

(? Majisan!)

ACC. N:R M.9489:7

7.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Maskerader och amatörteater.

Om vintrarna anordnades maskerader på stadshussalongen och därvid hände det att man kunde få se masker som spelade verkliga karaktärsroller.

Amatörteater hade de rätt ofta för välgörande ändamål i min ungdom. Det var societeten som uppträdde, och så var det en del som hade litet förmåga och alltid skulle vara med - t.ex. August Johnsson. Jag var också med flera gånger och särskilt duktig var min mamma. Johnsson, han skulle i alla fall alltid vara med, och jag måste säga att han spelade verkligt bra.

ACC. N:R M. 9489:8.

8.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Tranan bär ljus i sängen.

I mitt hem sa de aldrig att tranan bär ljus i sängen. Min mamma var från Skåne och hon tyckte allt sådant där var så tämligen onödigt.

ACC. N:R M. 9489:9

9
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Fasta och påsk.

Fastlagsbullar gjorde vi hemma.

Påskäggen målades, somliga rullade ägg och hade rännor och sånt där. Men det hade man porslinsägg till. Men det där lekandet var mera individuellt. Allmänt var ett fasligt målande och kluddande och så skrev de på äggen, men det gjordes med sådant bläck att det kom fram när de koktes. Äggen äts påskafton klockan 8-9 på kvällen. ~~Expjankxxx~~
~~jagxnter~~

ACC. N:R

M. 9489:10.

Fleetwoods

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIVLucia.

En gång när jag var ute på Hermanstorp (?) hos Fleetwoods blev jag där bjuden på luciakaffe tidigt på morgonen på luciadagen. Samtidigt fick man även julamat.

ACC. N:R M. 9489: //

//
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Dymmelsupptåg.

I dymmelsveckan hängde i synnerhet okynniga pojkar saker
som häror och sådant i smyg på folk.

ACC. N:R M. 9489:12.

Midsommar.

På gårdarna kring stan var det rest majstänger och folket traterades. De fick stora brödkakor med smör på och kaffe till och brännvin. Herrskapen var med och dansade åtminstone till en början ett tag. Det hängde bara en liten lampa i taket på logen eller var det nu gick till. Det kallades för slätteröl. Majstång och traktering förekom även på gårdar i staden, där det var många anställda.

12.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Vigsel, bröllop.

Vigseln försiggick oftast i hemmet, för i kyrkan var det för kallt då den saknade värmeledning. Men sedan den installerats, började kyrkvigslar att bli mera vanliga. Men av mina umgängesvänner vet jag blott en som gifte sig där. Sen hade hon middag på stadshussalongen. Dagen före bröllopet var det bal, och så var det annandagsbröllop, fullt upp med tärnor och marskalkar, ja det var ena fasliga tillställningar. Våningarna var ju oftast stora, så man kunde dansa överallt. Man bjöd med hela brev a la sorgbrev. De som hade gratulerat skulle bjudas. Första lysningsdagen var släktens, andra dagen fick andra komma. I bland kom de sen varje dag hela lysningsveckan, och det var väldigt trevligt för det blev te och kakor var dag på det viset. Om vigseln försiggick i hemmet, anordnade man en ställning och ett par ljus och brudpallar. Dessa senare skänktes oftast av någon släkting eller bekant, och bestod mest av

ACC. N:R M. 9489:14.

14.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

av en hög kuddar på varandra, och var mycket svåra att ligga på, så att man fick pröva dem innan, så att de ej vickade kull i nervositeten. Efteråt blev det dans, i viss mån beroende på hur pass religiösa föräldrarna var, förstås. Bruden skulle visa sej och därvid ställde marskalkarna sig bredvid med stora brudkandelabrar och folk stod utanför och var oförskämda och fällde diverse anmärkningar. Vi hade middag efter. På biskopsgården vill jag minnas att de hade en äreport och flaggstänger vid bröllop.

Rangtvister landshövding-biskop.

Man var ytterst noga med placeringen. Särskilda svårigheter uppstod eftersom ofta landshövding och biskop måste vara närvarande samtidigt. Oftast vann då landshövdingen, men hemma hos oss brukade vi göra så att landshövdingen blev serverad först varannan gång och biskopen varannan.

15.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Den ämbets-
rang upphälda
1909. Dock följ-
des ännu vid
prosecutioner
och placering
den vid hovet
uppförda
rangordningen.
Enligt denna
tillhöra "bisko-
par, landshöv-
dingar och jere-
kaldirektörer"
5. rangklassen
(generalmajors
rang). 9. 2g.

ACC. N:R M. 9489:16.

16.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Dansskola, dans, promenader, sport.

Dansskola kom resande, och hölls på stadshussalongen. Dit gick man var eftermiddag och så vankades det en stor slutbal.

Vid jularna hade folk mycket danslekar: Väva vallman och slå den tredje och andra sådana. Flickan går i ringen också. Damer brukade åka skridsko, och man hade stora skridskofester vid musik och facklors sken eller bara stearinljus, som bars i små lyktor. Det var en officer som hade hand om skridskobanorna. På Biskopsbacken förekom även mycket kälkåkning, vi åkte på långa drögar, som de kallades. Men det blev förbjudet sen.

Promenaden det var på lejonbacken, det vill säga neranför residenset och senare också på Vrangelgatan, som fick heta kungsgatan när kungen varit här.

Musik och högläsning.

Musiksällskapet på den tiden var det som finns kvar än i dag. Dessutom förekom läseföreningar, vilka bestod i att man samlades i de olika hemmen och hade högläsning. Det var vittra damer och herrar som styrde om det, och det måste nog sägas att när man var ung så tyckte man nog inte alltid att det var så roligt.

Ofta hölls här fina konserter av musiker som var på väg till Karlskrona eller andra orter. Mera privat förekom mycket spelande och kvartettsjungande i hemmen, och ibland tyckte jag de sjöng alldeles för mycket, i det oändliga.

I synnerhet var det vi som dansade som inte tyckte om dessa tråkiga avbrott. På den tiden var det för övrigt alldeles för mycket sällskapsliv och festande, man blev alldeles på tok för utschasad och trött av det evinnerliga festandet och de många balerna. Nu är ju allt så dant mera gruppvis.

ACC. N:R M. 9489:18.

18.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Skolor.

På det lägsta stadiet undervisade gamla lärarinnor, men även seminarister läste med småbarnen i hemmen. Barnen lärde sig nämligen att läsa hemma. Jag gick hos en mamsell Heurlin. Sen kom jag till en fröken Graffmans skola, det var på sjuttiotalet, och det var en riktigt bra flickskola. Om man ville skicka barnen till någon pension så sändes de till Rostad. (Halmar)

Kyrkliga förhållanden.

I kyrkan var det karbänkarn till höger och fruntimren fick hållas till vänster. Bänkarna var betalda, och vi hade bänk nr 5. Bästa platserna var nästan i mitten. Husförhör före kom, och till dem skickades barn och tjänstefolk, men vi barn slapp som väl var. Jungfrurna våra brukade läsa sig halvt fördärvade innan de skulle dit.

Präster hade konfirmationsundervisning, pojkarna hade även på läroverket. Det var sällsynt att man for bort och konfirmerades, men jag gjorde det faktiskt på landet. Se, jag hade fått för mig att domprosten var så sträng. Och så var det ju alltid så mycket främmande hemma, och på den tiden ansågs det inte passa bra ihop. Flickorna hade svarta konfirmationsklänningar, men aldrig fick de då några blommor och buketter, bara något litet minne av släkten.

Söndagsskola förekom nog, men var ej vanligt. Jag var där då aldrig. I många religiösa hem hölls husandakter, och i vårt hem läste vi alltid predikan på söndagen.

ACC. N:R M. 9489:20.

20.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Post och tidningar.

Postkontoret låg på Storgatan när jag var riktigt liten. Sen flyttade det till Järnvägsgatan, men kanske låg det på Kungsgatan dessemellan, för där bodde ju postmästare Wrangel. På Storgatan var det bara en liten lucka där man knackade på och fick sina brev. Det hela var helt privat och inte alls så storslaget som nu.

I mitt hem hade vi Post& Inrikes, Göteborgs Sjöfrats- och Handelstidning, Stockholmstidningen, Nisse och någon modetidning, Bazartidningen, som var mycket fin och hade vackra placher. En annan var Lillfingret och Basaren. Så hade vi Smålandsposten och Växjöbladet med, och de låg alltid i luven på varandra, de två.

ACC. N:R M. 9489: 21.

21.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Gatubelysning.

Gatubelysningen var usel. Lamporna eldades med fotogen, och de måste tändas och släckas var kväll. Släckningen skedde klockan 10 på kvällen. Man blev alltid hämtad om man behövde gå hem på kvällen och då kom det en jungfru med en lykta på en stång, och så fick hon gå förut, staccars varelse. Man fick aldrig gå hem ensam, ej den minsta bit. Lyktan hade bleck i botten och tak och glas på sidorna.

ACC. N:R M. 9489:22.

22.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Hemlivet förr.

Förr var det mycket mera hemliv än vad som nu finnes. Vi satt runt lampan och idkade pärlbroderier. Det var helt enkelt avskyvärt tråkigt för pärlorna trullade och tillrade och föll i golvet och så fick man ligga där och leta efter de små pärlorna i skummet och plocka upp dem. Men nog var det nyttigt att sitta hemma. Man skulle vara hemma klockan sju, när man var flicka.

Lekar, bad.

Vi lekade boll på torget, och där kunde vi också slå lyra och leka tjuv och polis sedan handeln var slut. Man slogs och hade det faktiskt riktigt piggt. Min bror och jag vi höll alltid i hop i våra lekar och då blev jag kanske ovanligt pojkaktig.

Man badade oftast i hemmen. Om sommaren förekom dock bad i Växjösjön. Dess vatten var grönt, och innan man dök i fick man slå undan beläggningen på en bit omkring sej. Det låg ett badhus ute vid lasarettet. Dess kloakledningar ledde de ut i sjön och på så sätt blev vattnet osunt.

Dricksvatten, mjölk, smör.

Dricksvatten fanns i gårdsbrunnarna, man vevade upp det och använde det, men det fanns även en källa som kallades Biskopskällan där man hämtade dricksvatten som skulle vara riktigt gott. De bar vattnet i sår, som hanterades i stänger. Det var arbetsamt för de stackars jungfrurna, som oftast hade kar av trä med en skopa i och så två handtag med stång igenom, men trots att de var två, så kunde det vara nog så besvärligt.

Mjölk fick vi från landet - Kronoberg och Hov. Smöret kom likaledes därifrån, men det fanns även att köpa på torget. Man köpte smör på hösten och packade omsorgsfullt ned det i stora drittlar som skulle räcka över hela vintern utan att härskna.

ACC. N:R M. 9489: 25.

25.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Sigfridsmässa.

Sigfridsmässan räckte i flere dar och var åtminstone en marknadsafton med två efterföljande dagar. Det var alltid mycket folk men himla kallt var det. De gick där i fotsida vargskinnspälsar och stora halmskor för att inte frysa sig alldeles fördärvade.

En trumslagare och en fem-sex soldater samt hela poliskåren trummade in marknaden på morgonen den första dagen.

De började vid stadshuset och gick runt i staden.

Slagsmålen var lagom talrika, och vityckte det var mycket roligt att se på dem. Nu säljer de mest karameller, förr var det mest lin, träkärl och möbler, vävar och mattor. De senare var färgranna trasmattor. Och fasligt besökt var då marknaden. De spelade hemskt mycket kort nere på Beck-syrömska källaren, och när jag var liten var det vilda rykten i svang om vilka summor som rika personer hade vunnit eller förlorat där. Så var det allehanda nöjesanord-

ACC. N:R M. 9489: 26.

26.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ningar, karusell, cirkus och allehanda negerdamer och
-herrar, och så var där sånadär som far opp och ner för
att visa hur stark man är. Vi ungdomar tågade dit i hela
troppar för att ta en titt på tittskåp och slikt, och
jag hade alltid mycket roligt.

ACC. N:R M. 9489: 27.

27.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Industrier.

Av industrier fanns här i min barndom en tändsticksfabrik och en mekanisk verkstad. Så var här en klädesfabrik, men den brann. Den låg där Linnéparken nu är.

ACC. N:R M. 9489: 28.

28.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Tjänstefolk.

Folk hade barnjungfru och kokerska och husa och en hushållsmamsell till att se efter barnen. Kokerskan kallades "mamsell ta-fram". Det var lätt att få tjänstefolk. Men det behövdes många, för bjudningarna kom tätt och våningarna var stora. Tjänstefolk skulle ha åtta dagars frivecka innan de började tjänsten. Då gjorde de sig i ordning och så. Så flyttade de den 24 oktober. De skulle ha städja med en fem eller tio kronor. Kom de ej, sedan de en gång städjat sig, så kunde de hämtas. Somliga slutade den 24 april. Tjänstefolket stannade ofta mycket länge efter vår tids mått. Vi hade aldrig mera än en husa i vårt hem, vad jag kan minnas. Det var vanligt med sådana tro-tjänarinnor. Nu kallas de visst för det när de stannat så länge som en vecka.

rettet.

var gräsligt

ret, och där

ACC. N:R

M. 9489:29.

L. 1944=

29.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Lasarettet.

Vi var gräsligt rädda för att behöva komma till lasa-
rettet, och hemskt var där också.

Våningar.

Rummen i en våning kunde vara följande: Sängkammare, herrum, kabinett, förmak, salong, gästrum. De uppvärmdes med kakelugnar, och upplystes vanligen med fotogenlampor. Vid festliga tillfällen användes dock stearinljus i kronor. Dessa tändes med en liten spritlampa som satt i änden på en lång stång. Sedan när de skulle släckas skedde detta med en annan stång med en liten släckare i änden som sköts ner över lågan. Det tyckte jag vareroligt att göra. Av alla dessa levande ljus uppstod en förskräcklig värme i ett rum där de brann en hel kväll och det dessutom kunde vara massor av folk samlat. Ljusen smälte och det fladdrade mycket av allt draget som uppstod vid danserna. Av denna anledning slutade festerna ganska tidigt.

matrum?

ACC. N:R M. 9489:31

31.
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Sommarnöjen.

På den tiden då jag var barn fanns det inga vidare sommar-
nöjen utöver att vi brukade ro till "Vallen" med saft och
vatten. Så reste man till Evedal eller andra utvårdshus.
När jag var tretton år anskaffade mina föräldrar ett som-
marställe.